

თავდებობის ხელშეკრულების დადება და მისი შინაარსი

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

ნინო ქავშიბაია

I. თავდებობის ხელშეკრულების დადების წინაპირობები და ფორმა

1. შეთანხმება თავდებსა და კრედიტორს შორის

სკ-ის 891 I მუხლიდან გამომდინარეობს, რომ თავდებობის ურთიერთობა ემყარება ხელშეკრულებას თავდებსა და კრედიტორს შორის.¹ კანონი ცალსახად საუბრობს იმის შესახებ, რომ თავდები კისრულობს ვალდებულებას თავდებობის ხელშეკრულების საფუძველზე, რომელსაც ის დებს უზრუნველყოფილი მთავარი ვალდებულების კრედიტორთან. თავდებობის ხელშეკრულების დადების ნაწილში ძალაში რჩება ხელშეკრულების დადების ზოგადი წესები (სკ-ის 51, 327-ე და მომდევნო მუხლები) და ზოგადად ნების ნამდვილობასთან დაკავშირებული რეგულაციები (სკ-ის 53-ე და მომდევნო მუხლები). თუ თავდებობის ხელშეკრულება იდება არასრულწლოვანთან, მასზე ანალოგიით უნდა გავრცელდეს სკ-ის 186 I მუხლი, რაც გულისმობს იმას, რომ არასრულწლოვნის კანონიერი წარმომადგენლები (სკ-ის 1198-ე მუხლის მიხედვით: ორივე მშობელი) საჭიროებენ მისი სახელით ამ გარიგების დადებისათვის სასამართლოს თანხმობას. ამ თანხმობის გარეშე დადებული თავდებობა მერყევად ბათილია.

გამომდინარე იქიდან, რომ თავდებობამ უნდა დააზღვიოს ძირითადი მოვალის მხრიდან შეუსრულებლობის რისკი, მის გადახდისუნარიანობასთან დაკავშირებით მცდარი წარმოდგენა თავდებს არ ანიჭებს შეცილების უფლებას სკ-ის 74 I მუხლის მიხედვით² და ეს არ წარმოადგენს არც ხელშეკრულების საფუძველს სკ-ის 398-ე მუხლის გაგებით.³ გამომდინარე აქიდან, კრედიტორს არ ეკისრება თავდების ამასთან დაკავშირებით ინფორმირების ვალდებულება, გა-

რდა იმ შემთხვევისა, როდესაც თავად გამოიწვია ეს მცდარი წარმოდგენა.⁴

შეცილების დასაშვებობა პრობლემურია იმ შემთხვევაში, როდესაც თავად ძირითადი მოვალე, მოტყუებით აკისრებინებს თავდებს შესაბამის ვალდებულებას. ამ დროს თავდებს, სკ-ის 83 I მუხლის მიხედვით, მხოლოდ მაშინ აქვს კრედიტორის წინაშე შეცილების უფლება, თუ ამ უკანასკნელმა იცოდა ან უნდა სცოდნოდა მოტყუების შესახებ, თუ ის, რა თქმა უნდა, ითვლება მესამე პირად სკ-ის 83 I მუხლის გაგებით, ანუ მისი ქცევა, სკ-ის 396-ე მუხლის შესაბამისად, არ შეერაცხება კრედიტორს. გაბატონებული მოსაზრების თანახმად⁵, ძირითადი მოვალის ქცევა კრედიტორს მაშინაც კი არ შეერაცხება, როდესაც თავდებობის კისრება მოხდა მისი დაუინებელი მოთხოვნის საფუძველზე. საპირისპირო ინტერესების გამო კრედიტორი და ძირითადი მოვალე ამ შემთხვევაშიც არ არიან „ერთ ბანაკში“ და მოვალე მაინც არის „მესამე პირი“ სკ-ის 83 I მუხლის გაგებით.

ასევე თავდებობაზეც გამოიყენება თუ არა მომხმარებლისათვის მინიჭებული გამოხმობის უფლება სკ-ის 336-ე მუხლის⁶ გაგებით, კამათის საგანს წარმოადგენს.⁷ დღესდღეობით გაბატონებული მოსაზრების⁸ თანახმად, ეს დანაწესი მიზანში იღებს იმ შემთხვევას, როდესაც მომხმარებ-

¹ ამის საპირისპიროდ, უზენაესი სასამართლო თავდებობას ცალმხრივ გარიგებად მიიჩნევს, სუსგ № ას-1012-2018, 2019 წლის 22 თებერვალი; სუსგ № ას-61-59-2014, 2016 წლის 7 ივნისი, რისი გაზიარებაც შეუძლებელია.

² შეცდომისა და მოტყუების გამო შეცილების უფლება თავდებს არ აქვს კრედიტორის დაკმაყოფილების დამატებითი გარანტიების შეთანხმებისას, რომლებიც შემდგომში არ განხორციელდა, სუსგ № ას-61-59-2014, 2016 წლის 7 ივნისი.

³ BGH NJW 1988, 3205; D. Laaschelders, Schuldrecht BT, 13. Aufl., München 2018, Rn. 969.

⁴ BGH NJW 1996, 1275; BGH NJW 2001, 2467; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 4, (10); Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 215 ff.

⁵ BGH NJW 2001, 2469; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 171.

⁶ ეს დანაწესი, რომელიც კანონში მომხმარებელთა დაცვის შესაბამისი დირექტივის იმპლემენტაციის შედეგია, საკმაოდ წარუმატებლად არის ფორმულირებული, როგორც ენობრივად, ისე შინაარსობრივად და, რა თქმა უნდა, არ უნდა ეხებოდეს მხოლოდ ქუჩაში და მსგავს ადგილებში დადებულ ხელშეკრულებებს, არამედ მისი გამოყენება დასაშვებია უნდა იყოს მაშინაც, როდესაც, მაგალითად, ძირითადი მოვალე და თავდები ერთად მიდიან ბანკში ან რომელიმე სხვა საკრედიტო დაწესებულებაში და ხელს აწერენ თავდებობას.

⁷ იხ. BGHZ 113, 288, სადაც გერმანული სასამართლო ამ გამოხმობის უფლების არმინიჭებას ასაბუთებდა იმით, რომ თავდებობის შემთხვევაში სახეზე არ გვაქვს სასყიდლოანი საპირისპირო შესრულება (შდრ. გსკ-ის ძველი რედაქციის 312 I პარაგრაფი).

⁸ Zetzsche, in Ermann BGB, 13. Aufl., 2011, § 765 Rn. 49; D. Laaschelders, Schuldrecht BT, 13. Aufl., München 2018, Rn. 963; S. Lorenz, Richtlinienkonforme Auslegung, Mindestharmonisierung und der “Krieg der Senate”, NJW 1998, 2937 ff.; D. Medicus/St. Lorenz, Schuldrecht II – Besonderer Teil, 17. Aufl., München 2014, Rn. 1006; BGHZ 165, 367.

ბელი სიტუაციურად განპირობებული ფსიქოლოგიური წნეხის ქვეშა და, შესაბამისად, თუ თავდები იმყოფებოდა ამ დანაწესით მოცულ სიტუაციაში, ეს ნორმა თავდებობაზე უნდა გავრცელდეს. დამოუკიდებლად იმისა, რომ თავდებობა არ არის ის ტიპური ხელშეკრულება, რომელიც სამომხმარებლო გარიგების ქვეშ მოიაზრება, მისი ცალმხრივად მავალდებულებელი ხასიათიდან გამომდინარე.

2. უზრუნველსაყოფი მოთხოვნის წარმოშობა (წარმოშობის აქცესორულობა)

თავდებობის აქცესორული ბუნების გამო⁹, ის შეიძლება მხოლოდ მაშინ წამოიშვას, თუ, თავის მხრივ, წარმოიშვა უზრუნველსაყოფი მოთხოვნა (სკ-ის 891 I მუხლი: ... მესამე პირის ვალდებულების შესასრულებლად ...). თუ ძირითადი ვალდებულება რაიმე მიზეზით არ წარმოიშვა და არ არის ნამდვილი (დისენსუსი, შეცილება, გამოხმობა), არანამდვილია ასევე თავდებობის შეთანხმებაც, თუ იგი მხოლოდ არანამდვილ ვალდებულებას უზრუნველყოფდა.¹⁰

თუმცა თავდაპირველად მიზანში ამოღებული მოთხოვნის (მაგ., აღებული სესხის უკან დაბრუნების მოთხოვნა) ადგილი შეიძლება დაიკავოს კანონისმიერი უკუდაბრუნების მოთხოვნამ¹¹ განსაკუთრებით, მოთხოვნამ სკ-ის 976 I ა) მუხლიდან. თუ მხარეთა ინტერესს ასევე შეესატყვისება ამ მოთხოვნის უზრუნველყოფა, თავდებობა შეიძლება, კონკრეტულ შემთხვევაში, კონვერტირდეს (სკ-ის 60 მუხლი) და ძალაში დარჩეს, როგორც ასევე ამ უკუქცევის კანონისმიერი მოთხოვნის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი. თუმცა არასწორია მოსაზრება¹², რომლის მიხედვით ეს კონვერსია ავტომატურად — უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ბათილობისა და მის ადგილას უკუქცევის კანონისმიერი მოთხოვნის წარმოშობის უკლებლივ ყველა შემთხვევაში — უნდა მოხდეს. ამის საპირისპიროდ, აუცილებელია თავდებობის განმარტება ყოველ ცალკეულ სიტუაციაში.¹³ ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ არანამდვილი ძირითადი ვალდებულება შეიძლება ითვალისწინებდეს თავდებისათვის ხელსაყრელ პირობებს (მაგ., უფრო ხანგრძლივი ვადა ძირითადი მოვალის მიერ ვალის უკან დაბრუნებისათვის). თავდებობის კონვერსია დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც სკ-ის 979 III მუხლის მიხედვით ეს შეზღუდვები ძალაში რჩე-

ბა კონდიციური მოთხოვნისათვის და თავდებს არ აწევს უფრო მძიმე ტვირთი, ვიდრე სავარაუდო ძირითადი ვალდებულების შემთხვევაში.

თავდებობამ შინაარსობრივად შეიძლება უზრუნველყოფის ნებისმიერი ვალდებულებითი მოთხოვნა, დამოუკიდებლად მისი წარმოშობის საფუძვლისა (როგორც კანონისმიერი, ისე სახელშეკრულებო). სკ-ის 891 I მუხლის მოთხოვნაა მხოლოდ ის, რომ საქმე ეხებოდეს სხვის, ანუ მესამე პირის ვალდებულებას. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია საკუთარი ვალდებულების თავდებობით უზრუნველყოფა. ამიტომაც, თავდებობა, რომელსაც კისრულობენ სოლიდარული მოვალეები ერთმანეთისათვის, სკ-ის 891 I მუხლით მოცული არ არის, რადგან სოლიდარული მოვალეების შემთხვევაში სხვისი (მეორე სოლიდარული მოვალის) ვალდებულება ამავდროულად საკუთარ ვალდებულებას წარმოადგენს (სკ-ის 463-ე მუხლი).

მესამე პირის უზრუნველსაყოფი ვალდებულება უნდა წარმოადგენდეს ფულად ვალდებულებას, ანუ ვალდებულებას, რომელიც გარკვეული თანხის გადახდისკენაა მიმართული,¹⁴ თუმცა თავდებობის კისრება პრაქტიკაში ძირითადად მხოლოდ სესხიდან წარმომდგარი მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად ხდება და ეს წარმოადგენს მისი გამოყენების მთვარ სფეროს. თუ ძირითადი ვალდებულების საგანია არაჩანაცვლებადი (სხვა პირის მიერ განუხორციელებად) შესრულება (მომსახურება, ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ნივთის გადაცემა და ა. შ.), თავდებობა უნდა განიმარტოს იმგვარად, რომ თავდები პასუხს აგებს სკ-ის 394-ე და მომდევნო მუხლებიდან წარმომდგარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნებისათვის.¹⁵ ჩანაცვლებადი ვალდებულების შემთხვევაში განმარტების საგანს წარმოადგენს იმის დადგენა, უნდა შეასრულოს თუ არა თავდებმა თავისი ვალდებულება ნატურით, თუ თავდებობა ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნებს უზრუნველყოფდა.¹⁶

გარდა ზემოთ თქმულისა, ძირითადი მოთხოვნა უნდა იყოს მისი ტიპისა და მოცულობის მიხედვით განსაზღვრული, ისევე, როგორც იდენტიფიცირებადი უნდა იყოს კრედიტორისა და ძირითადი მოვალის პიროვნება, რათა თავდებმა მოახერხოს ნაკისრი რისკის ჯეროვანი შეფასება.¹⁷ თუმცა არ არის აუცილებელი, რომ ვალდებულება თავდებობის კისრების მომენტში უკვე წარმოშობილი იყოს, რადგან 892 II მუხლი ცალსახად უშვებს თავდებობის კისრებას ასევე სა-

⁹ გ. რუსიაშვილი, აქცესორულობის პრინციპი იპოთეკისა და თავდებობის მაგალითზე, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 3/2019, მე-10 და მომდევნო გვერდები; გ. რუსიაშვილი/ნ. ქავჭავაძე, აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 4/2019, 22-ე და მომდევნო გვერდები.

¹⁰ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 62.

¹¹ მაგ. სუსგ № ან-1153-1108-2016, 2017 წლის 10 თებერვალი.

¹² Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 62; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 III 1c (12).

¹³ BGH NJW 1987, 2077; D. Looschelders, Schuldrecht BT, 13. Aufl., München 2018, Rn. 969; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 95.

¹⁴ J. Esser/H.-L. Weyers, Schuldrecht BT II/1, 8. Aufl., Heidelberg 1998, § 40 II 1; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 65.

¹⁵ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 113.

¹⁶ BGH NJW 1989, 1857; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 79.

¹⁷ BGH NJW 1990, 1910; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 68; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 13.

მომავლო, ისევე, როგორც პირობითი ვალდებულებისათვის. სამომავლო ვალდებულებისათვის საკმარისია მისი განსაზღვრადობა, არ არის აუცილებელი მის წარმოსაშობად მყარი საფუძვლის არსებობა, როგორც აუცილებელია, მაგალითად, პირობადებული მოთხოვნის წარმოსაშობად. ამის საპირისპიროდ, საკმარისია, თუ მოთხოვნის წარმოსაშობის მომენტისათვის — თავდებობის შინაარსიდან გამომდინარე — ცალსახად დადგენილი იქნება ის გარემოება, მოცულია თუ არა ეს ვალდებულება თავდებობით.¹⁸ აქედან გამომდინარე, უზრუნველყოფაუნარიანია ასევე სამომავლო მოთხოვნებიც. აქცესორულობის პრინციპიდან გამომდინარე, თავდები ამ შემთხვევებში მხოლოდ მას შემდეგ აგებს პასუხს, რაც ძირითადი ვალდებულება წარმოიშობა და გახდება ვადამოსული.¹⁹ ამასთან, განსაზღვრულობის მოთხოვნიდან გამომდინარე დასაშვებია, რომ თავდებობამ უზრუნველყოს კრედიტორის ყველა ამჟამინდელი და სამომავლო მოთხოვნები კონკრეტული (ძირითადი) მოვალის მიმართ (ე. წ. გლობალური თავდებობა),²⁰ მიუხედავად იმისა, რომ ამით განსაზღვრულობის პრინციპისათვის დამახასიათებელი შემოსაზღვრის ფუნქცია მეტწილად უფასურდება. თუმცა თავდებობის სტანდარტული პირობების მეშვეობით ამ პირობების შინაარსის კონტროლის ინსტიტუტი (სკ-ის 346-ე და მომდევნო მუხლები) იცავს თავდებს ამ წინასწარგანუჭვრეტელი რისკისაგან (იხ. ამასთან დაკავშირებით ქვემოთ).

3. ფორმასავალდებულობა 892-ე მუხლის მიხედვით

ა) ფორმასავალდებულობასთან დაკავშირებული მოვალეობის პრინციპები

გამომდინარე იქიდან, რომ თავდებობა, წინასწარ უცნობი პასუხისმგებლობის შემთხვევისა და ამავდროულად თავდების მთლიან ქონებაზე შეუზღუდავი წვდომის გამო, შეიცავს მისთვის ძალზე ფართო და სარისკო ვალდებულებას, სკ-ის 892 I მუხლის ითვალისწინებს თავდებობის ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის სპეციალურ ფორმას. თავდების შესაბამისი ვალდებულების ნაჩქარევად კისრებისაგან დაცვის მიზნით (გაფრთხილების ფუნქცია), მაგრამ ასევე მისი ვალდებულების შინაარსისა და მოცულობის დეტალურად დოკუმენტირებისათვის (მტკიცების ფუნქცია), 892 I მუხლი ითხოვს თავდებობის „წერილობით განცხადებას“ და ასევე თავდების პასუხისმგებლობის რაოდენობრივად განსაზღვრული მაქსიმალური თანხის მითითებას.

სკ-ის 892 I მუხლში სიტყვასიტყვით გათვალისწინებულია მხოლოდ და მხოლოდ ფორმასავალდებულობის

„თავდებობის განცხადებაზე“ გავრცელება. ამის საპირისპიროდ, ფორმასავალდებულობის განმსაზღვრელი სხვა დანაწესები (მაგ., სკ-ის 323-ე მუხლი) უფრო შორსმიმავალია და ამ ფორმასავალდებულობას ითვალისწინებენ მთლიანი ხელშეკრულებისათვის. გერმანიაში თავდებობისათვის გათვალისწინებული (ნაწილობრივ) იდენტური დანაწესის პირობებში (გსკ-ის 766 I პარაგრაფი) და ამ შემთხვევებში შეპირისპირებიდან გამომდინარე გადაწყვეტა, რომ სკ-ის 892-ე მუხლის მიხედვით ფორმასავალდებულოა მხოლოდ თავდების ნების გამოხატვა (მის მიერ განცხადებულ ოფერტი ან აქცეპტი); გაფრთხილების ფუნქცია მოქმედებს მხოლოდ მის მიმართ. ამის საპირისპიროდ, კრედიტორის ნების გამოხატვა, რომელიც მიმართულია თავდებობის ხელშეკრულების დადებისაკენ, ფორმას არ საჭიროებს. ამიტომაც, თავდებობის ფორმის დაცვით დადებისათვის საკმარისია, რომ თავდებმა გამოხატოს ნება წერილობით დოკუმენტში, მოაწეროს ხელი და გადასცეს კრედიტორს და ამ უკანასკნელმა ეს შემდეგ თავის სხვა დოკუმენტებში შეინახოს.²¹ ამით კრედიტორი კონკლუდენტურად იღებს მისთვის გადაცემულ ოფერტს, რომელიც აკმაყოფილებს სკ-ის 892 I მუხლის წინაპირობებს და ეს საკმარისია თავდებობის ფორმის დაცვით დადებისათვის.

ამგვარად, გერმანიაში სკ-ის 892 I მუხლით გათვალისწინებული თავდებობის ფორმის დაცვით დადებისათვის აუცილებელია ორი ელემენტი, რომლებიც კუმულატიურად უნდა იყოს სახეზე: წერილობითი ფორმა და მისი განცხადება. თუ ამათგან ერთ-ერთი არ არის სახეზე, ნების გამოხატვა ბათილია სკ-ის 59 I მუხლის მიხედვით.

საეჭვოა, თუ რამდენად არის შესაძლებელია ქართულ რეალობაში ამ გადაწყვეტის დამკვიდრება. სკ-ის 892 I მუხლი, მართალია, გერმანულის მსგავსად, მხოლოდ თავდების „განცხადების“²² ფორმასავალდებულობაზე საუბრობს, თუმცა იმავე წინადადების მეორე ნაწილში ნახსენებია „დოკუმენტში (ხელშეკრულებაში)“ მაქსიმალური თანხის მითითება. ეს ჩანაწერი ორგვარად შეიძლება იქნეს გაგებული: 1. „თავდებობის დოკუმენტი“ და „თავდებობის ხელშეკრულება“ ამ კონტექსტში არაიდენტური ცნებებია (ფრჩხილები გამოყენებულია არა განსამარტად, არამედ ალტერნატივის გადმოსაცემად).²³ თუმცა არსებობს განმარტების მე-

²¹ „...წერილობითი განცხადებები სოლიდარული თავდებობის შესახებ, თავისი შინაარსით არა მხოლოდ განცხადებებს, არამედ თავდებობის ხელშეკრულებებს წარმოადგენენ...“, სუსგ № ას-720-689-2014, 2015 წლის 23 ოქტომბერი; შდრ. სუსგ № ას-1383-1305-2012, 2012 წლის 5 დეკემბერი.

²² უზენაესი სასამართლო (სუსგ № ას-61-59-2014, 2016 წლის 17 ივნისი) ამ ფორმულირებიდან გამომდინარე ასკვნი თავდებობის ცალმხრივი (გარიგების) ბუნების შესახებ, რაც არასწორია. ამავე მუხლში თავად კანონმდებელი ახასიათებს თავდებობას როგორც ხელშეკრულებას.

²³ თავდებობა შეიძლება დაიდოს წერილობითი დოკუმენტისა (რომელშიც მხოლოდ თავდების ნების გამოხატვა იქნება დაფიქსირებული) და კრედიტორის მხრიდან მისი მიღების მეშვეობით ან ალტერნატივის სახით მთლიანი ხელშეკრულებისათვის წერილობითი ფორმის მიცემით.

¹⁸ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 70; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 2b; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 114.

¹⁹ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 67.

²⁰ BGHZ 130, 21.

ორე და უფრო დამაჯერებელი ალტერნატივა და ქართული პრაქტიკაც მხოლოდ მას აღიარებს.²⁴ ამ განმარტებით დოკუმენტის ქვეშ იგულისხმება მხოლოდ ხელშეკრულება და რადგან მასში აუცილებლად უნდა იყოს დაფიქსირებული თავდების პასუხისმგებლობის მაქსიმალური თანხა და ეს კი მხოლოდ წერილობით დოკუმენტშია შესაძლებელი, წერილობითი ფორმა სავალდებულო უნდა იყოს მთლიანი თავდების ხელშეკრულებისათვის და არა მხოლოდ თავდების ნების გამოხატვისათვის.

ბ) წერილობითი ფორმა 69-ე მუხლის მიხედვით

სკ-ის 892 I მუხლით მოთხოვნილი წერილობითი ფორმის დასაცავად აუცილებელია, რომ თავდების ხელშეკრულება აკმაყოფილებდეს სკ-ის 69-ე მუხლის მოთხოვნებს, ანუ ხელშეკრულების დასადავად აუცილებელია ორივე მხარის ხელმოწერა (სკ-ის 69 III მუხლი). წერილობითი ფორმის ელექტრონული ფორმით ჩანაცვლება, თავდების ფორმასავალდებულოების მიზნიდან გამომდინარე, შეუძლებელი უნდა იყოს.²⁵

ისევე, როგორც სხვა დანაწესების შემთხვევაში, რომლებიც გარიგებისათვის წერილობით ფორმას მიიჩნევენ სავალდებულოდ, აქაც, წერილობით დოკუმენტში მოცემული უნდა იყოს გარიგების ყველა არსებითი პირობა.²⁶ ამგვარად, დოკუმენტიდან უნდა იკითხებოდეს კრედიტორის პიროვნება, თავდების ბოჭვის ნება, თავდებით უზრუნველყოფილი ძირითადი ვალდებულება, ასევე — თავდების დაცვის ეფექტურად უზრუნველყოფისათვის — პასუხისმგებლობის განმავრცობელი დამატებითი დათქმები²⁷ და თავდების პასუხისმგებლობის რაოდენობრივად განსაზღვრული მაქსიმალური თანხა. ამით, თავდების წერილობითი ფორმის მოთხოვნა მეტწილად კორელატურია ძირითადი ვალდებულების განსაზღვრულობის მოთხოვნასთან.

სხვა მხრივ, თავდებობაც, ისევე, როგორც სხვა გარიგებები, განიმარტება სკ-ის 52-ე მუხლის მიხედვით. ამასთან, გასათვალისწინებელია ფორმასავალდებულო გარიგებების განმარტებისათვის განვითარებული პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, განმარტებისას დასაშვებია მხოლოდ იმ გარემოებების გათვალისწინება, რომელზეც, სულ მცირე, მიანიშნებს ფორმის დაცვით შედგენილი დოკუმენტი (მინიშნების

თეორია).²⁸ ეს არ გამოირიცხავს *falsa demonstratio*-ს პრინციპის გამოყენებას.²⁹

გ) ბლანკის თავდებობა

განსაკუთრებით პრობლემურია ბლანკის მეშვეობით დადებული თავდებობის საკითხი. ამ დროს თავდები ხელს აწერს არასრულ დოკუმენტს, რომელიც მოგვიანებით შესაძლოა პირმა, თავდების მიერ მინიჭებული „შევსების უფლებამოსილების“ საფუძველზე, უნდა შეავსოს უზრუნველყოფილ ვალდებულებასთან დაკავშირებული დეტალებით, რომლებიც აუცილებელია თავდების ხელშეკრულების დადებისათვის. წარსულში გაბატონებული მოსაზრების საწინააღმდეგოდ, დღესდღეობით დასაშვებად მიიჩნევა ამ ფორმით დადებული თავდებობის ნამდვილობა და ის შეესატყვისება სკ-ის 892 I მუხლით გათვალისწინებულ ფორმასავალდებულობის მოთხოვნებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოცემული დანაწესის გაფრთხილების ფუნქცია გადაჭარბებული ინტენსივობით იქნებოდა ამოქმედებული.³⁰

ამ მოსაზრების გაზიარება მხოლოდ ნაწილობრივ არის შესაძლებელი. ერთი მხრივ, მართალია, რომ ეს „შევსების უფლებამოსილება“ ახლოს დგას რწმუნებულებასთან, ხოლო რწმუნებულება კი, ზოგადად, სკ-ის 107 II 1 მუხლის მიხედვით არ საჭიროებს იმ ფორმის დაცვას, რომელიც გათვალისწინებულია რწმუნებულის მიერ (მარწმუნებლის სახელით დასადავად გარიგებისათვის). თუმცა სკ-ის 107 II 1 მუხლიდან (გარდა თავად ამავე დანაწესის მე-2 წინადადებაში გათვალისწინებული გამონაკლისისა) დაიშვება გამონაკლისი და ხდება ამ ნორმის ტელეოლოგიური რედუქციის საფუძველზე უფლებამოსილების მინიჭება, რაც ასევე საჭიროებს სავალდებულო ფორმას, როდესაც წარმომადგენელი არა მხოლოდ წარმოდგენილის რეპრეზენტანტის ფუნქციას ითავსებს — კონსტელაცია, რომელიც მიზანში აქვს ამოღებული სკ-ის 107 II 1 მუხლს —, არამედ სახეზეა წარმომადგენლისა და წარმოდგენილის ინტერესების კოლიზია, მაგალითად, გაცემული გამოუხმობადი რწმუნებულება, ან წარმომადგენელი გათავისუფლებული სკ-ის 114-ე მუხლით გათვალისწინებული აკრძალვისაგან.³¹ თავდებისა და „შევსების უფლებამოსილებით“ აღჭურვილი პირის ინტერესების ამ ტიპის კოლიზიის შემთხვევაში ამ უფლებამოსილების გაცემა საჭიროებს სკ-ის 892 I მუხლით გათვალისწინებულ ფორმას.³² მაგალითად, ეს წესი მოქმედებს მაშინ, როდესაც უფლებამოსილება ენიჭება ძირითად მოვალეს ან კრედიტორ-

²⁴ შდრ. სუსგ № ას-1191-1133-2014, 2015 წლის 14 მაისი: „განცხადება თავდების შესახებ შეიძლება გაკეთდეს ზეპირი ფორმითაც, რამაც შემდგომ ასახვა უნდა ჰპოვოს თავდების ხელშეკრულებაში.“
²⁵ შდრ. გსკ-ის 766 II პარაგრაფი.
²⁶ პირის მიერ თანხმობის გამოხატვა, ბინა საცხოვრებლად დაუთმოს კრედიტორს, სანამ მოვალე მას მითვისებულ თანხას არ დაუბრუნებს, ამ მოთხოვნას ვერ აკმაყოფილებს, სუსგ № ას-660-626-2015, 2015 წლის 3 სექტემბერი.
²⁷ BGHZ 132, 122; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 8; *D. Looschelders*, Schuldrecht BT, 13. Aufl., München 2018, Rn. 952.

²⁸ BGH NJW 1992, 1449; BGH NJW 2001, 3328; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 6; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 766 Rn. 19.
²⁹ BGH ZIP 1995, 813; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 766 Rn. 21.
³⁰ BGH BGHZ 132, 123; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 8.
³¹ *M. Wolf/J. Neuner*, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 11. Aufl., München 2016, § 50 Rn. 21.
³² *K. Larenz/C.-W. Canaris*, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 1b/c.

რს (სკ-ის 114-ე მუხლი). სწორი მოსაზრების თანხმად, მოცემულ შემთხვევაში ფორმის დაუცველობა იწვევს არა შესებულ თავდებობის, არამედ მხოლოდ „შევსების უფლებამოსილების“ მინიჭების ბათილობას სკ-ის 59 | მუხლის მიხედვით, ხოლო თავად თავდებობა არის მერყევი ბათილი, მისი შემდგომში სკ-ის 111 | მუხლის მიხედვით მოწონების შესაძლებლობით.³³

თუ ეს შევსების უფლებამოსილება სკ-ის 69 | მუხლის მიხედვით ბათილია ან შემსვები შეთანხმების დარღვევით განზრახ არასწორად ავსებს ბლანკს (ბლანკის ბოროტად გამოყენება), მაშინ თავდებმა შეიძლება პასუხი აგოს, როგორც პირმა, რომელმაც ბლანკზე ხელმოწერით წარმოშვა მოჩვენებითი გარემოება — რომ დოკუმენტის შინაარსი მის მიერ მართლაც მოწონებული იყო —, რასაც შემდეგში დაეფუძნა მეორე მხარის ნდობა. ამგვარად, თავდებობის ხელშეკრულების კეთილსინდისიერი მხარის მიმართ, რომელმაც არ იცოდა შევსების ნაკლის შესახებ, თავდებობა, სკ-ის 108 2 მუხლის ანალოგიის მიხედვით, ითვლება ნამდვილად გაცემულად და თავდებს არა აქვს შეცილების უფლება.³⁴

დ) თავდებობის ფორმის დაუცველად დადების სამართლებრივი შედეგები

ფორმის დაუცველად დადებული თავდებობა არის ბათილი, სკ-ის 59 | მუხლის მიხედვით. მისი „მორჩენის“ (ნამდვილად ქცევის) შესაძლებლობას რეალური შესრულებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი — გერმანიისაგან განსხვავებით (შდრ. გსკ-ის 766 3 პარაგრაფი) — არც თავდებობის და არც რაიმე სხვა შემთხვევაში არ ითვალისწინებს.

ე) გამონაკლისები 892 | მუხლიდან

თუ თავდებობა არ აკმაყოფილებს სკ-ის 892 | მუხლით გაწერილ ფორმას და გამოირიცხება შეთანხმების განმარტება გარანტიის ხელშეკრულებად ან ვალის თანაკისრებად, ცალკეულ შემთხვევებში მაინც შეიძლება იყოს სახეზე თავდების მიერ ნაკისრი ნამდვილი ვალდებულება.

პირველ რიგში, 892 | მუხლით გათვალისწინებული ფორმისაგადაღებული არაა მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როდესაც თავდები „თავისი პროფესიული საქმიანობის შესრულების ფარგლებში განაცხადებს თავდებობის შესახებ“. მოცემული დანაწესის ფესვები სავარაუდოდ გერმანიის სავაჭრო კოდექსში უნდა ვეძებოთ, კერძოდ, ამ კოდექსის 350-ე პარაგრაფის მიხედვით, თუ თავდებობა თავდებისათვის, რომელიც არის ვაჭარი (საქართველოში: მეწარმე), წარმო-

ადგენს სავაჭრო გარიგებას ამავე კოდექსის 343 | მუხლის მიხედვით,³⁵ ის აღარ არის ფორმისაგადაღებული.

ამ გადაწყვეტას საფუძვლად უდევს სტანდარტული მოსაზრებები, რომელთა საფუძვლზეც დასაშვებია გამონაკლისი ამა თუ იმ გარიგების ფორმისაგადაღებულობიდან — თუ ფორმისაგადაღებულობა ემსახურება კონკრეტული პირის დაცვას და ეს პირი, კონკრეტული სიტუაციიდან თუ მისი კონკრეტული სტატუსიდან გამომდინარე ამ დაცვას არ საჭიროებს, ფორმისაგადაღებულობის წესი, გამონაკლისის სახით, შეიძლება გაუქმდეს და ეს გამონაკლისი შესაძლოა კანონის ნორმის რანგში იყოს აყვანილი. მოცემული შემთხვევაში გამონაკლისი ემყარება იმ გარემოებას, რომ ვაჭარი (გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 6 | პარაგრაფის მიხედვით), რომელიც პროფესიულად არის დაკავებული სავაჭრო გარიგებების დადებით და რომლისათვისაც თავდებობა მოცემულ შემთხვევაში სწორედ ამ ტიპის გარიგებას წარმოადგენდა, ფლობს საკმარის ცოდნას, გამოცდილებასა და ფინანსურს რესურსს, რათა დაიზღვიოს თავი თავდებობიდან წარმომდგარი რისკებისაგან. მისი დაცვის მიზნით თავდებობის ფორმისაგადაღებულობა ამ შემთხვევაში სრულებით ზედმეტია. პირიქით, ის შეიძლება დამატებით ტვირთად აქცეს მეწარმეს, რადგან ხელს შეუშლიდა თავდებობის სწრაფად და მარტივად დადებას, რაც სავაჭრო ურთიერთობებში საკმაოდ მნიშვნელოვანია. გამომდინარე იქიდან, რომ გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 350-ე მუხლის შემთხვევაში სავაჭრო კოდექსის წესთან გვაქვს საქმე, ის იმგვარადვე, ანუ რესტრიქციულად განიმარტება, კერძოდ, არ გამოიყენება და ფორმისაგადაღებულობას ძალაში ტოვებს იმ შემთხვევაში, როდესაც კაპიტალური საზოგადოების პარტნიორი საზოგადოების საქმიანობიდან გამომდინარე კისრულობს მის სასარგებლოდ თავდებობას, მაშინაც კი, როდესაც ეს პარტნიორი საზოგადოების დირექტორია.³⁶ მართალია, ამ შემთხვევაში პარტნიორი (დირექტორი) კერძო პირზე უფრო ნაკლებად არის დასაცავი, თუმცა, ამის მიუხედავად, მოცემულ შემთხვევაში მაინც ვერ სრულდება ფორმისაგადაღებულობიდან გამონაკლისის დაშვების სავალდებულო პირობა — თავდების ვაჭრის სტატუსი, რადგან ვაჭარი არის არა დირექტორი, არამედ თვითონ საზოგადოება. იგივე წესი ვრცელდება პიროვნული საზოგადოებების (სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, კომანდიტური საზოგადოება) პარტნიორებზე, თუ ისინი ცალკე აღებული არ ითვლებიან ვაჭრებად. ამგვარად, გერმანიაში წესი, რომლის მიხედვითაც თავდებობა მხოლოდ მაშინ არ საჭიროებს ფორმას, თუ დადებულია ვაჭრის მიერ, სავაჭრო გარიგების ფარგლებში, გაგებულია პირდაპირ და მისი ყოველგვარი ექსტენსიური განმარტება თუ ანალოგიით გამოყენება, ზოგადად, გამორიცხულია.

³³ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 766 Rn. 45.

³⁴ BGHZ 40, 304; BGHZ 132, 127; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 23; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 766 Rn. 46.

³⁵ გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 343 | მუხლის მიხედვით სავაჭრო გარიგებას წარმოადგენს ვაჭრის მიერ დადებული გარიგება, რომელიც განეკუთვნება მის სავაჭრო საქმიანობას.

³⁶ BGHZ 121, 228.

ამ გერმანული გადაწყვეტის საპირისპიროდ, სკ-ის 892 II მუხლის ფარგლები მასთან შედარებით მნიშვნელოვნად გაფართოებულია. სავარაუდოდ ამის მიზეზს წარმოადგენს გერმანიის სავაჭრო კოდექსის 350-ე პარაგრაფის ფუნქციისა და ზოგადად სავაჭრო გარიგების კონცეპტის ვერგაგება. საქართველოში არაფორმალურად აღიქმულია არა მხოლოდ ვაჭრის მიერ დადებული თავდებობა, არამედ ნებისმიერი პირის მიერ ნაკისრი ეს ვალდებულება, თუ ის მისი „პროფესიული საქმიანობის“ ფარგლებში ხდება. მაგალითად, დასაქმებული კისრულობს თავდებობას საკუთარი დამსაქმებლისათვის იმ სესხთან დაკავშირებით, რომელიც ამ უკანასკნელმა მათ საერთო პროფესიულ საქმიანობას უნდა მოახმაროს. ფორმალურად აღიქმულია საგამონაკლისო წესის ამგვარად განვრცობა³⁷ ყოვლად დაუშვებელია — დასაქმებული, რომელიც თავისი პროფესიული საქმიანობის ფარგლებში კისრულობს თავდებობას, ზუსტად ისევე დასაცავია, როგორც პირი, რომელიც დებს ამ ხელშეკრულებას ნებისმიერი სხვა მიზნით.

ამიტომაც, აუცილებელია სკ-ის 892 II მუხლის გამოყენების სფეროს საზღვარი დაედოს ამ დანაწესის ტელეოლოგიური რედუქციის გზით, რათა ის არ გასცდეს მეწარმეთა (სამეწარმეო და არა სამომხმარებლო სამართლის გაგებით) საქმიანობაზე გამოყენებას.

გარდა ზემოთ მოყვანილი შემთხვევისა, თავდებს შეიძლება მოეჭრას თავდებობის ფორმის დაუცველობის გამო არანამდვილობაზე მითითების შესაძლებლობა, სკ-ის 115-ე მუხლის მიხედვით, თუ თავდებმა კრედიტორი მოატყუა ფორმის სავალდებულობასთან დაკავშირებით ან მიიღო მნიშვნელოვანი სარგებელი ძირითადი ვალიდან (უფლები ბოროტად გამოყენება).³⁸

II. თავდებობის შინაარსის კონტროლი

თავდებობის ხელშეკრულება თავდებისათვის საკმაოდ დიდ რისკს შეიცავს, რადგან ის საკუთარი შესრულების ვალდებულებას განუყრელად აბამს მოვალის გადახდისუნარიანობას. სკ-ის 892 I მუხლში გაწერილი, მოვალის დაცვის მხოლოდ ფორმალური მექანიზმი ყოველთვის ვერ უზრუნველყოფს მის ჯეროვან დაცვას. აქიდან გამომდინარე, სამართლო პრაქტიკა და, ზოგადად, სამართლის მოძღვრება გამოყოფს ორ შემთხვევას, რა შემთხვევაშიც თავიდან ბოლომდე ამოწმებს თავდებობის მატერიალურ-სამართლებრივ შინაარსს. ეს არის გლობალური თავდებობისა და ახლო ნათესავის მიერ ნაკისრი თავდებობის შემთხვევები.

1. გლობალური თავდებობის შეთანხმება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში

ე. წ. გლობალური თავდებობები საკმაოდ დიდი რისკის შემცველია თავდებისათვის, რადგან ის უზრუნველყოფს ყველა ამჟამინდელ და ხშირად ასევე ყველა სამომავლო მოთხოვნას, რომელიც აქვს კრედიტორს ძირითადი მოვალის მიმართ. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ტიპის თავდებობიდან წარმომდგარი რისკები თავდებისათვის ძალზე რთულად კალკულირებადია, დღესდღეობით გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, გლობალური თავდებობები არ ეწინააღმდეგება ძირითადი ვალდებულების განსაზღვრულობის პრინციპს. ეს არის ზოგადად თავდების ვალდებულება, ჯეროვნად შეაფასოს გლობალური თავდებობის კისრების მომენტში პოტენციური (სამომავლო) ვალდებულებები. თუმცა ეს დაშვება უკვე აღარ გამოდგება, როდესაც კრედიტორი გლობალურ თავდებობის შეთანხმებას წინასწარ აცალიბებს ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში და თავდებს მასზე ხელს აწერინებს. ამგვარ შემთხვევაში შეიძლება არსებობდეს თავდების დაცვის აუცილებლობა სკ-ის 344, 346, 347-ე მუხლების მიხედვით იმ რისკებისაგან, რომელთან წინასწარგათვლაც მას არ შეუძლია.³⁹ თუმცა ამ სიტუაციაში ორი ქვეშემთხვევაა გამოსაყოფი:

ხშირია კონსტელაცია, როდესაც თავდებობის საფუძველს წარმოადგენს კონკრეტული ძირითადი მოთხოვნა, თუმცა კრედიტორის სტანდარტული პირობები თავდებობას ავრცელებს ყველა ამჟამინდელ და სამომავლო მოთხოვნაზე, რომელიც კრედიტორს აქვს ან მომავალში ექნება შესაბამისი ძირითადი მოვალის წინააღმდეგ. ამ შემთხვევაში სასამართლო პრაქტიკა სრულებით სამართლიანად მიიჩნევს, რომ სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლს, როგორც essentialium negotii, არ ექვემდებარება იმ მოთხოვნის უზრუნველყოფი თავდებობა, რომელიც გახდა თავდებობის კისრების საფუძველი. ამის საპირისპიროდ, სახელშეკრულებო ფორმულარის მეშვეობით თავდებობის გავრცელება სხვა ძირითად მოთხოვნებზე, ე. წ. დამატებითი ვალდებულების ფორმით, უნდა შეფასდეს სკ-ის 346 I მუხლის მასშტაბით.⁴⁰ ამასთან, ძირითადი ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, ხომ არ მოდის ეს გავრცელება წინააღმდეგობაში კანონისმიერ (სკ-ის 893 2 მუხლი) პარადიგმასთან⁴¹ და წარმოადგენს ამგვარად ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის საწინააღმდეგოდ კლიენტის დამაზიანებელ პირობას სკ-ის 346 I მუხლის მიხედვით. ეს განპირობებულია იმით, რომ ამგვარი პირობა თავდებს მოვალის ხელში აგდებს და მის საკრედიტო პოლიტიკას უქვემდებარებს, რომელზეც მას არანაირი ზეგავლენის მოხდენა

³⁷ სავარაუდოა, რომ ამ ხარვეზს ვერ ამოავსებს სკ-ის 892 II მუხლის, როგორც სპეციალური დანაწესის, ანალოგიით გამოყენების აკრძალვა, სუსგ № ახ-660-626-2015, 2015 წლის 3 სექტემბერი.
³⁸ BGHZ 26, 151; BGHZ 132, 128; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 766 Rn. 30; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 766 Rn. 51.

³⁹ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 72; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 2a.
⁴⁰ BGHZ 130, 31; BGH 15.07.1999 BGHZ 142, 215.
⁴¹ იხ. რუსიაშვილი/ალადაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 346 მე-11 და მომდევნო ველეები.

აღარ შეუძლია და რაც “სხვის მიერ პასუხისმგებლობის ფარგლების განსაზღვრის აკრძალვის“ პრინციპის სახელით სკ-ის 893 2 მუხლის მიხედვით დაუშვებლად არის ცნობილი. გამონაკლისის სახით ამგვარი პირობა არ მოდის წინააღმდეგობაში სკ-ის 346 1 მუხლთან, თუ თავდები არის პარტნიორი იმ საზოგადოებაში, რომელიც წარმოადგენს ძირითად მოვალეს და შეუძლია განსაზღვროს ამ საზოგადოების საკრედიტო პოლიტიკა ან დროულად მოშალოს თავდებობის ხელშეკრულება.⁴² თუ თავდების პასუხისმგებლობის ეს გლობალური განვრცობა ხელშეკრულების ნამდვილი შემადგენელი ნაწილი არ გამხდარა, თავდებობა უზრუნველყოფს მხოლოდ იმ ძირითად ვალდებულებას, რომელიც გახდა თავდებობის კისრების საფუძველი.⁴³

თუმცა, მიუხედავად ზემოთ მოყვანილი არგუმენტებისა, მოცემული მსჯელობა დოგმატურად საკამოდ მოიკოჭლებს. პირველ რიგში, ამ გადაწყვეტის თანახმად, თავიდანვე თავდებობის მხოლოდ იმ მოთხოვნებზე გავრცელებაა გამორიცხული და შეთანხმების მხოლოდ ის ნაწილი შეიძლება გამოცხადდეს ბათილად, რომელიც სამომავლო მოთხოვნებს ეხება. ამის საპირისპიროდ, პირობა, რომელიც უკვე არსებულ, ძირითადი მოთხოვნისგან — რომელიც გახდა თავდებობის საფუძველი — განსხვავებულ, სხვა მოთხოვნებს ეხება, შეიძლება ძალში დარჩეს.⁴⁴ გარდა ამისა, თავდების პასუხისმგებლობა ამ დამატებითი ვალდებულებისათვის მხოლოდ იმ შემთხვევაში ეწინააღმდეგება სკ-ის 893 2 მუხლში გამყარებულ პრინციპს, თუ ეს ვალდებულებები დაფუძნდა თავდებობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ და არ არის გათვალისწინებული თავდებობის შინაარსში. მხოლოდ და მხოლოდ ამ შემთხვევაში გვაქვს საქმე სხვის, კერძოდ, კრედიტორის მიერ პასუხისმგებლობის ფარგლების განსაზღვრასთან. თუმცა, თუ შესაბამისი დათქმა სახელშეკრულებო ფორმულარიდან ცალსახად ითვალისწინებს სამომავლო ვალდებულებებსაც, ის სწორედ რომ წარმოადგენს თავდების პასუხისმგებლობის შინაარსს. შესაბამისად, სკ-ის 893 2 მუხლის მიხედვით მისი გაბათილება სხვა არაფერია, თუ არა მანკიერი წრის არგუმენტი და მისი მეშვეობით მიღებული დასკვნა.

ამიტომაც, გადამწყვეტი კრიტერიუმი უნდა იყოს არა წინააღმდეგობა კანონისმიერ პარადიგმასთან, არამედ ის გარემოება, რომ თავდებობაში ძირითადი ვალდებულების — რომელიც წარმოადგენდა ამ თავდებობის საფუძველს — მიღმა სხვა ვალდებულებების გათვალისწინება, თავდებს, ერთი მხრივ, შეიძლება აკისრებდეს რისკებს, რომელთა წინასწარგათვლაც უკვე შეუძლებელია (ხელშეკრულების მიზნისათვის საფრთხის შექმნა, 346 1 მუხლი) და, გარდა ამისა, შეიძლება იყოს უჩვეულო დებულება სკ-ის 344-ე მუ-

ხლის გაგებით.⁴⁵ ეს გადაწყვეტა ძალაშია, დამოუკიდებლად იმისა, უკვე დაფუძნებულ მოთხოვნას ეხება საქმე თუ სამომავლოს. ამ დროს სტანდარტული პირობების მეშვეობით პასუხისმგებლობის განვრცობისგან შეიძლება დაცული იყოს ასევე (ზემოთ ხსენებული) საზოგადოების პარტნიორი-თავდები, რომელსაც, მართალია, შეუძლია ზეგავლენის მოხდენა საზოგადოების მიერ ვალდების ადების პროცესზე, თუმცა მის მიერ ნაკისრი თავდებობის ამ ვალდების უზრუნველყოფა მაინც წარმოადგენდეს უჩვეულოს 344-ე მუხლის გაგებით.⁴⁶ ეს დაშვება გამართლებულია, რადგან სტანდარტული დათქმის გადამწყვეტ კრიტერიუმს წარმოადგენს არა „პასუხისმგებლობის ფარგლების სხვის მიერ“ განსაზღვრა, არამედ ის გარემოება, რომ თავდებს ტვირთად აწევს იმ მასშტაბით პასუხისმგებლობა, საიდანაც წარმომდგარი რისკების წინასწარგანჭვრეტა მისთვის უკვე შეუძლებელია.

თუ თავდებობის შეთანხმება თავიდანვე ეხება არა ერთ კონკრეტულ მოთხოვნას, არამედ (წინასწარფორმულირებული) თავდებობის ხელშეკრულება თავიდანვე გლობალურ თავდებობაზეა ორიენტირებული, მაშინ ეს გლობალური პასუხისმგებლობა მთლიანად *essentialia negotii*-ს ნაწილია და მთლიანად უნდა შემოწმდეს, სკ-ის 346-ე მუხლის მიხედვით, კლიენტის ინტერესების „შეუსაბამო ხელყოფაზე“, რადგან, სხვა მხრივ, არ არსებობს, ზემოთ მოყვანილი პირველი შემთხვევისაგან განსხვავებით, „პირველად“ მიზანი, რომლისგანაც გამიძნებოდა პასუხისმგებლობის განვრცობა, როგორც დამატებითი ვალდებულება.⁴⁷ ეს წესი ძალაში უნდა დარჩეს ასევე ძირითადი მოვალის სამომავლო ვალდებულებებისათვის პასუხისმგებლის შემთხვევაშიც.⁴⁸ ამგვარად, შინაარსის კონტროლი სკ-ის 346-ე მუხლის მიხედვით ეხება მხოლოდ იმ საკითხს არის თუ არა გლობალური თავდებობის პირობა საკმარისად ცხადი და გასაგები.⁴⁹ უჩვეულო პირობა სკ-ის 344-ე მუხლის გაგებით ამ შემთხვევაში სახეზე არ გვაქვს, რადგან თავდებობის გაცხადება თავიდანვე ძირითადი მოვალის ყველა ამჟამინდელ და სამომავლო ვალდებულებას ეხება.⁵⁰ აქიდან გამომდინარე, თავდებობის ამგვარი პირობა სკ-ის 342-ე და მომდევნო მუხლებში გათვალისწინებული შინაარსის კონტროლის მექანიზმების საფუძველზე არ ბათილდება ხოლმე, თუმცა ამისგან დამოუკიდებლად შეიძლება ბათილი

⁴² BGHZ 126, 177; BGHZ 142, 216.

⁴³ *რუსიაშვილი/ალადაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 344 21-ე და მომდევნო ველები.

⁴⁴ BGH NJW 1996, 1472.

⁴⁵ BGHZ 126, 176; BGHZ 130, 24; *J. Esser/H.-L. Weyers*, Schuldrecht BT II/1, 8. Aufl., Heidelberg 1998, § 40 II 1; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 72; *K. Larenz/C.-W. Canaris*, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 2a; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 49.

⁴⁶ BGHZ 130, 30.

⁴⁷ *K. Larenz/C.-W. Canaris*, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 2a; *Staudinger/Horn* (2013) § 766 Rn. 51; BGH NJW 1987, 3127.

⁴⁸ *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 74.

⁴⁹ *რუსიაშვილი/ალადაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 346 22-ე და მომდევნო ველები.

⁵⁰ BGHZ 130, 30; BGH NJW 1996, 1472; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 72.

იყოს სკ-ის 54-ე მუხლის მე-3 ვარიანტის მიხედვით, როგორც ამორალური (იხ. ამასთან დაკავშირებით მომდევნო თავში).

2. ახლო ნათესავის მიერ ნაკისრი თავდებობის ბათილობა

თავდებობის შესაძლო ამორალურობა სკ-ის 54-ე მუხლის მე-3 ვარიანტის მიხედვით განსაკუთრებით აქტუალურია, როდესაც საქმე ეხება ისეთი ძირითადი მოვალისათვის ნაკისრ თავდებობას, რომელიც თავდებთან ახლო ნათესაურ კავშირში იმყოფება (მეუღლე, პარტნიორი, შვილი, დამა, მშობელი და ა. შ.). ძირითადი მოვალის ახლო ნათესავისათვის, ჩვეულებრივ, უფრო რთულია თავდებობასთან დაკავშირებული რისკების საღად აწონ-დაწონვა, ვიდრე მიუკერძოებელი მესამე პირისათვის, რომელსაც მოვალესთან ამ ტიპის ემოციური ბმა არ აკავშირებს. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას იმ შემთხვევაში, როდესაც სწორედ ახლო ნათესავი-თავდების თანხმობაზე დამოკიდებული მოვალის მიერ კრედიტის აღების შესაძლებლობა და ეს უკანასკნელი ხშირად ამ ნათესაური კავშირის გამო მომავალ თავდებზე ფსიქოლოგიურ წნეხსაც კი ახორციელებს. თუმცა ეს წნეხი, რომლითაც არის ხოლმე თავდებობა განპირობებული, მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში ასრულებს სკ-ის 85-ე მუხლის შემადგენლობას და ამ ტიპის კონსტელაციების მთავარი რეგულატორი სკ-ის 54-ე მუხლის მე-3 ვარიანტია (ამორალური გარიგება).

ამ კონტექსტში გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ სამოქალაქოსამართლებრივი გენერალური დათქმის (სკ-ის 54-ე მუხლის მე-3 ვარიანტი, 8 III მუხლი) ფარგლებში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ ინდივიდუალურად დადასტურებული, არამედ ასევე „სახელშეკრულებო პარიტეტის სტრუქტურული დარღვევა“, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ხელშეკრულების მხარის მაგივრად ამ ხელშეკრულების შინაარსის სხვა პირის მიერ განსაზღვრა.⁵¹ რეალურად ეს გადაწყვეტა წარმოადგენს სამოქალაქო სამართალში მოქმედი იმ პარადიგმის ცვლილებას, რომლის მიხედვითაც კერძო ავტონომიის ლიბერალური დეფინიციისა და გაგების თანახმად, მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ, ზოგადად, ნების ნაკლის გარეშე დადებული ხელშეკრულება შეესატყვისება კიდევ სახელშეკრულებო სამართლიანობის პრინციპს და ნამდვილი უნდა იყოს,⁵² სოციალური სახელმწიფოს პრინციპზე ორიენტირებული მატერიალური სამართლიანობის კონტროლის სასარგებლოდ.⁵³

ახლო ნათესავის მიერ ნაკისრი თავდებობის ამორალურობასთან დაკავშირებით დასაშვებია შემდეგი პრინციპების გამოკვეთა: ამ ტიპის თავდებობა, ჩვეულებრივ, ამორალურია მაშინ, როდესაც თავდებს ნაკისრი ვალდებულება მის ფინანსურ მდგომარეობასთან სრულებით შეუსაბამო ტვირთად⁵⁴ აწვება და, გარდა ამისა, ხელშეკრულების დადება განპირობებული იყო სტრუქტურული უთანასწორობით (თავდებსა და კრედიტორს შორის წარმოებული) სახელშეკრულებო მოლაპარაკებების ეტაპზე.⁵⁵ ამგვარი სტრუქტურული უთანასწორობა შეიძლება განპირობებული იყოს არა მხოლოდ თავდების ემოციური მიჯაჭვულობით ძირითადი მოვალის მიმართ,⁵⁶ არამედ ასევე, მაგალითად, კრედიტორის მიერ თავდებობასთან დაკავშირებული რისკების შეგნებულად უმნიშვნელოდ წარმოჩენით.⁵⁷ გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ, უახლესი სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, სტრუქტურული უთანასწორობა, ზოგადად, უკვე სახეზეა თავდების მიერ შეუსაბამო ეკონომიკური ტვირთის კისრებით.⁵⁸ ამით პრაქტიკაში ახლო ნათესავის მიერ ნაკისრი თავდებობის ამორალურობის წინაპირობები დაყვანილია „შეუსაბამო ფინანსური ტვირთის“ არსებობის წინაპირობამდე, რომელიც უნდა გაიზომოს თავდების ქონებრივი მდგომარეობის საფუძველზე ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის.⁵⁹ ამასთან, არ არის აუცილებელი, რომ კრედიტორმა იცოდეს ამ მდგომარეობის შესახებ; სკ-ის 54-ე მუხლის მე-3 ვარიანტის მიხედვით ამორალურობისათვის საკმარისია, რომ ის ფაკულტატური (მის ინტერესებში არსებული) ვალდებულების დარღვევით არ იკვლევს ახლო ნათესავი-თავდების ქონებრივ მდგომარეობას.⁶⁰

თუ ეს წინაპირობები სახეზეა, თავდებობის ამორალურობა შეიძლება გამორიცხოს მხოლოდ შემდეგმა გარემოებებმა:

1. პირველ რიგში, თავდებობის ამორალურად დაკვალიფიცირება გამორიცხულია, თუ თავდები იღებს შესაბამის ფინანსურ კომპენსაციას მის მიერ ნაკისრი ამ შეუსაბამო ქონებრივი ტვირთისათვის. ეს შემთხვევა სახეზე გვაქვს, მაგალითად, მაშინ, როდესაც თავდებს აქვს პირადი ეკონომიკური ინტერესი ძირითადი მოვალის მიერ აღებულ სესხთან

⁵¹ BVerfGE 89, 233; BVerfG NJW 1994, 2750.
⁵² W. Schmidt-Rimpler, Grundfragen einer Erneuerung des Vertragsrechts, AcP 147 (1942), 151.
⁵³ C.-W. Canaris, Wandlungen des Schuldvertragsrechts – Tendenzen zu seiner "Materialisierung", AcP 200 (2000), 273.

⁵⁴ ერთი მოსაზრების (BGH NJW 1999, 2586; BGH NJW 2009, 2671 Rn. 18) თანახმად, ეს „შეუსაბამო ფინანსური ტვირთი“ სახეზეა, თუ თავდები მოკლე პერსპექტივაში მოკლებულია შესაძლებლობას დაფაროს ძირითადი ვალდებულებიდან გამომდინარე პროცენტები; სხვა მოსაზრების (BGHZ 136, 351) თანახმად, ვადამწყვეტია, ფარავს თუ არა თავდების ის ქონება, რომელზეც დასაშვებია აღსრულების მიქცევა, ძირითადი ვალის 25 %-ს.
⁵⁵ BGHZ 120, 275; BGHZ 125, 210; BGHZ 134, 48; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 23 ff.; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 198 ff.
⁵⁶ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, Vor. §§ 765 Rn. 199.
⁵⁷ Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, Vor. §§ 765 Rn. 199; D. Medicus/St. Lorenz, Schuldrecht II – Besonderer Teil, 17. Aufl., München 2014, Rn. 1007.
⁵⁸ BGHZ 137, 333; BGH NJW 1999, 58; BGH NJW 2001, 2467.
⁵⁹ BGH NJW 1999, 2586.
⁶⁰ BGHZ 125, 212; BGH NJW 1999, 60; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 25.

დაკავშირებით⁶¹ (სესხი უნდა მოხმარდეს ძირითადი მოვალისა და თავდების საერთო საქმეს). საკმარისი არ არის მხოლოდ გაშუალებული სარგებელი, როგორც არის, მაგალითად, ერთ-ერთი მეუღლის მოლოდინი იმასთან დაკავშირებით, რომ მოვალის მიერ ვალის აღების შედეგად გაუმჯობესდება პირველ რიგში მისი ფინანსური მდგომარეობა, რაც წაადგება ასევე ოჯახს და ამით თავდებში დამდგარ მეუღლესაც.⁶²

2. გარდა ამისა, ამორალურობის მომენტი ქარწყლდება, თუ კრედიტორს აქვს გამართლებული ინტერესი ახლო ნათესავისაგან თავდებობის მიღებასთან დაკავშირებით. ეს ინტერესი სახებზეა, მაგალითად, მეუღლის მიერ ნაკისრი თავდებობის შემთხვევაში, თუ არსებობს იმის რისკი, რომ მოვალე თავის მეუღლეს „გადაუფორმეს“ ქონებას.⁶³ გარდა ამისა, თავდებობა არ ითვლება ამორალურად იმ შემთხვევაში, როდესაც სავარაუდოა თავდების ქონების სამომავლო ზრდა, რომლის შემდეგაც აღარ იარსებებს ზემოთ ნახსენები „სრული ეკონომიკური შეუსაბამობა“. ⁶⁴ ქონების ზრდის ნაკლებსავარაუდო მოლოდინი (მაგ., სამკვიდროს მოლოდინი) არასაკმარისია, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც თავდებობის კისრების შემდეგ ის რეალურად გამართლდება.⁶⁵ უახლესი სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, კრედიტორის ზემოთ ხსენებული ინტერესი მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქარწყლებს ამორალურობის მომენტს, როდესაც წერილობით დოკუმენტში თავიდანვე გაწერილია, რომ თავდების პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ შესაბამის შემთხვევებში (ქონების მეორე მეუღლისათვის გადაცემა, ქონების სამომავლო ზრდა).⁶⁶ თუ ეს შემთხვევა არ დგება, თავდები უკვე თავად ხელშეკრულების საფუძველზე თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან.⁶⁷

III. მხარეთა უფლება-მოვალეობები თავდებობის ხელშეკრულებაში

კანონისმიერი პარადიგმის თანახმად, თავდებობა არის ცალმხრივად მავალდებულებელი ხელშეკრულება.⁶⁸ შესაბამისად, სკ-ის 891 I მუხლი აწესებს თავდების ვალდებულებას უზრუნველყოფილი მოთხოვნის კრედიტორის წინაშე, პასუხი აგოს მესამე პირის (ძირითადი მოვალის) მიერ ვა-

ლდებულების შეუსრულებლობისათვის. თავდებობას ეს შინაარსი აქვს ყოველთვის, როდესაც კრედიტორი მხოლოდ მაშინ არის მზად დადოს ძირითად მოვალესთან ხელშეკრულება, თუ თავდები იკისრებს პასუხისგებას ამ ძირითადი მოვალის ვალისათვის. არც თუ ისე იშვიათად, თავდები იღებს ძირითადი მოვალისაგან გარკვეულ გასამრჯელოს თავდებობის ვალდებულების კისრებისათვის (მაგ., ბანკის თავდებობა).

თუმცა თავდებობის შინაარსის ამგვარი გამართვა არასავალდებულოა. კანონი უშვებს ასევე ისეთი დათქმის შეთანხმების შესაძლებლობას, რომლის ძალითაც კრედიტორი კისრულობს თავდების მიმართ რაიმე საპირისპირო შესრულებას.⁶⁹ მაგალითად, კრედიტორმა შეიძლება საკუთარ თავზე აიღოს ვალდებულება თავდების წინაშე, რომ ძირითად მოვალეს მისცემს დამატებით სხვა კრედიტსაც, თავდების მხრიდან თავდებობის კისრების შემთხვევაში.⁷⁰ თუ კრედიტორი კისრულობს თავდებისათვის რაიმეს გადახდას უზრუნველყოფის მინიჭების სანაცვლოდ, სახებზე კრედიტის დაზღვევა.⁷¹ ამ დროს თავდებობა უკვე წარმოადგენს ორმხრივ ხელშეკრულებას და მასზე ვრცელდება სკ-ის 369-ე მუხლი.⁷²

გარდა აღნიშნულისა, მხარეებს შეუძლიათ შეათანხმონ დამატებითი ვალდებულებები, კერძოდ კი, დამცავი ვალდებულებები სკ-ის 316 II მუხლის გაგებით. პირველ რიგში, ეს ეხება კრედიტორის მხრიდან თავდებისათვის ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება ხელშეკრულების დადებაამდე ან ხელშეკრულების დამთავრების შემდეგ.

თუმცა, ზოგადად, კრედიტორი არ არის ვალდებული, აუხსნას თავდებს თავდებობასთან დაკავშირებული რისკები, თუ მას მანამდე თავად არ შეუყვანია ის ამასთან დაკავშირებით შეცდომაში. კრედიტორს, კანონის საფუძველზე გადანაწილებული რისკებიდან გამომდინარე, არ ეკისრება ზოგადი ვალდებულება დაიცვას თავდების ინტერესები.⁷³ მაგრამ არც უშუალოდ კრედიტორმა და არც მისმა შესრულების დამხმარემ (სკ-ის 396-ე მუხლი) შეგნებულად არ უნდა წარმოაჩინოს ეს რისკები უმნიშვნელოდ თავდების თვალში.⁷⁴ მას ასევე არ აქვს უფლება დადოს თავდებობის

⁶¹ BGHZ 120, 278; BGHZ 134, 49; OLG Naumburg 2003, 1932; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 26; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, Vor. 765 Rn. 194 f.

⁶² BGH NJW 1999, 2588.

⁶³ BGHZ 134, 328; BGHZ 136, 353; BGH NJW 2009, 437 Rn. 22.

⁶⁴ BGHZ 132, 334; BGHZ 135, 70.

⁶⁵ BGH NJW 1999, 2587.

⁶⁶ BGH NJW 1999, 60; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 28; *K. Larenz/C.-W. Canaris*, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 3b.

⁶⁷ BGHZ 134, 328.

⁶⁸ *D. Looschelders*, Schuldrecht BT, 13. Aufl., München 2018, Rn. 969., არასწორია: სუსგ № ას-1012-2018, 2019 წლის 22 თებერვალი; სუსგ № ას-61-59-2014, 2016 წლის 7 ივნისი, იხ. ამასთან დაკავშირებით სტატიის დასაწყისში.

⁶⁹ BGH NJW 1996, 931; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 6; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 148.

⁷⁰ *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, Vor. §§ 765 ff. Rn. 7; *K. Larenz/C.-W. Canaris*, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 VI 2b.

⁷¹ *D. Medicus/St. Lorenz*, Schuldrecht II – Besonderer Teil, 17. Aufl., München 2014, Rn. 1005.

⁷² *J. Esser/H.-L. Weyers*, Schuldrecht BT II/1, 8. Aufl., Heidelberg 1998, BT 1, § 40 II 4, S. 347; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 6; *Horn*, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 132.

⁷³ BGH NJW 1996, 2275; *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 84 f.

⁷⁴ BGH 72, 204; *D. Medicus/St. Lorenz*, Schuldrecht II – Besonderer Teil, 17. Aufl., München 2014, Rn. 1007.

ხელშეკრულება და არ მიაწოდოს თავდებს ინფორმაცია ძირითადი მოვალის გარდაუვალი გაკოტრების შესახებ (თუ ეს მისთვის ცნობილია), რადგან ამ შემთხვევაში საქმე ეხება არა (უცნობი) რისკის განეიტრალებას, არამედ დანაკარგების თავდებისათვის გადაკისრებას.⁷⁵ გარდა ამისა, კრედიტორმა ასევე უნდა მიაწოდოს თავდებს ინფორმაცია ძირითადი ვალის მდგომარეობასთან დაკავშირებით, მისი მხრიდან ამ ინფორმაციის მოთხოვნის შემთხვევაში.⁷⁶

თუ კრედიტორი ბრალეულად დაარღვევს თავის ამ დამცავ ვალდებულებას, ის ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი სკ-ის 394 I მუხლის მიხედვით. თუ კრედიტორმა დაარღვია წინასახელშეკრულებო ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება, რომლის მიწოდების შემთხვევაშიც თავდები ამ ხელშეკრულებას არ დადებდა, თავდები თავისუფლდება თავისი ვალდებულებისაგან 408 I მუხლის მიხედვით,⁷⁷ რადგან სკ-ის 317 II, 394 I მუხლის მიხედვით ზიანის ანაზღაურება უნდა მოხდეს ნატურით რესტიტუციის ფორმით.⁷⁸

⁷⁵ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 89; K. Larenz/C.-W. Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, BT II/2, § 60 II 4; Horn, in Staudinger BGB, Neubearbeitung 2013, § 765 Rn. 219.

⁷⁶ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 91;

⁷⁷ BGH NJW 1999, 3197; Zetzsche, in Ermann BGB, 13. Aufl., 2011, § 765 Rn. 44; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 765 Rn. 96.

⁷⁸ შდრ. რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 408 მე-16 და მომდევნო ველები.